

UVODNIK

Alojz Ihan

Rezervat realnosti

Če prav premislim, se mi v zadnjem mesecu ni zgodilo nič pretresljivejšega kot to, da sem svoj domači računalnik končno priključil na internet. Zdelo se mi je kot majhen praznik, ko sem v prvih desetih minutah obletel dvajset ali trideset računalnikov od Italije in Amerike do Japonske in Avstralije. Čeprav sicer s službenega računalnika rutinirano že nekaj let pošiljam elektronsko pošto in prebiram medicinske časopise na akademskih omrežjih, me je globoko ganilo, ko sem iz Amerike na svoj domači zaslon dobil barvno fotografijo Marylin Monroe v staromodnih kopalkah. In potem še fotografijo miki miške v Disneylandu. Sledile so še mnoge slike, vendar jih ne bom posebej omenjal. Ko sem ob treh zjutraj končno ugasnil računalnik, sem bil poln sladkih in velikih občutkov. Moje navdušenje je malenkostno grenila le negotovost, koliko bo konec meseca dosegal račun za peturno visenje na telefonski liniji.

Priznam, da peturnega srfanja po internetovskih valovih nikoli več nisem ponovil. Deloma morda iz groze pred telefonskim računom. Po drugi strani sem verjetno vse skupaj razumel preveč staromodno in sem, preden bi se prepustil računalniškemu omrežju, skušal razmisliti, kaj sploh želim najti na internetu. Zdaj mi je že jasno, da je bila to napaka, kajti pravi internetovec se najprej vrže v mrežo, šele nato si kar koli zaželi.

Ampak z mojega, najbrž zgrešenega stališča se je internet izkazal kot slaba naložba. Elektronske slike, ki so me med prvo internetovsko

seanso očarale, so kmalu postale absurdno nerodne in staromodne. Zakaj bi človek pet minut čakal, da mu iz Japonske na zaslon pošljejo van Goghove sončnice, če pa je podoba boljše kakovosti in celo hitreje moč poiskati v knjigi. Še večjo revščino pomenijo informacije, ki jih lahko dobiš na internetu. Če hočem na primer zvedeti, kaj storiti, če okrvavljen psihotik s sekiro razbija po mojih vratih, moram predvsem upoštevati, da je internet brezplačno omrežje. Na videz je to dobro, dokler ne začnem kot uporabnik razmišljati, kateri čudak bo na internetu pripravljen zastoj deliti nasvete o tem, kaj storiti s krvavim psihotikom pred mojimi vrati. Malo verjetno, da izkušen psihiater. Kvečjemu nedeljski ljubitelj, še verjetneje pa ... saj ste uganili, ne?

Z malo hudobnega sklepanja je mogoče priti do logičnega sklepa, da internet ne more biti nič drugega kot oglasna deska. Oglaševanje je edina dejavnost, ki jo je kdo pri zdravi pameti pripravljen brezplačno storiti za vas. Če odštejem ekshibicionistična razkazovanja čudakov, ti pa pri svojem početju seveda nimajo v mislih vaših potreb, ampak svoje lastne. Vsaj na tem svetu je to suha in zopna realnost.

Realnost pa je danes v dobi fascinantnih elektronskih slik tista šibka sled, ki jo je izmed vseh podob tega sveta najteže ujeti. In tudi ko jo slučajno kdo ujame, nastane vprašanje, kako blede, največkrat zamagljeno podobo ohraniti pred živopisnimi podobami elektronskega kiča. Na žalost se zdi, da je odgovor neizprosno jasen. V praktičnem življenju realnosti ne bo mogoče ohraniti, tam realnost ne more preživeti niti minute. Edina možnost realnosti so rezervati, v rezervatih morda lahko preživi in ohrani svoje gene za čase, ki bodo drugačni in bodo realnost spet potrebovali tudi zunaj rezervatov.

Ena izmed najpomembnejših nalog umetnosti danes je, da je rezervat realnosti. Dandanašnji naj bi vsaj umetnost opozarjala na realnost, ozemljevala ljudi v dobi, ko jih večina družbenih praks skuša čimbolj odvezati od realnosti. Človek je bil v preteklosti zlasti pomemben kot proizvodno orodje in kot tak vsaj za silo popredmeten in ozemljen, v današnji hiperproduktivni dobi pa postaja poglavitna družbena vrednost človeka v njegovem porabniškem potencialu. Ekonomijo držijo pokonci kupci, ne proizvajalci. Človek ni več pomemben predvsem zato, ker proizvaja, ampak zato, ker kupuje. Družbeno naj-

dragocenejša lastnost človeka ni njegova ustvarjalnost, ampak njegova dovtetnost za vse vrste tržnih manipulacij od ekonomskopropagandnih do ideološko-političnih. Zato se mnogoštevilne, po vsebini povsem različne družbene prakse najmanj v eni točki popolnoma ujamejo druga z drugo: idealnega manipulabilnega porabnika je mogoče ustvariti le tako, da se ga odveže od realnosti. Da se ga privzdigne v zrak in si ga nato podaja kot teniško žogo od trafike do trgovine, od koncertne dvorane do politične stranke. Moderni človek je programirano privzdignjeni, patetični človek, Homo pateticus.

V takem "okolju" družbenih (beri: tržnih) mehanizmov je edino smiselno iskanje umetnosti tisto, ki brska po hrapavih, prašnih tleh realnosti. Pa ne, da bi se današnja umetnost zato kaj pomembno razlikovala od umetnosti minulih obdobj. Tudi prej je najboljša umetnost bila ekskluzivno, najbolj iskreno ogledalo realnosti. Vendar je bil položaj človeka v minulih obdobjih "produkcije" (namesto množične porabe) bistveno drugačen. Dokler je bil človek v položaju delovne živali, ki je bila trikrat produktivnejša od krave in sedemkrat bolj od koze, je bila realnost človeka mnogo "višja" v primerjavi z njegovim resničnim, prenizko dojetim statusom. Zato je umetnost morala iskati realnost navidezno bolj "zgoraj". Danes je drugače. Tržni mehanizmi človeka porabnika namenoma, iz svojih lastnih interesov, projicirajo pretirano "navzgor". Realnost človeka, čeprav prav taka kot pred stoletji, zato leži navidezno nižje. Umetnost, ki je v preteklosti navidezno iskala dušo, daje zdaj videz, da brska po dreku. Ampak to je le videz. Umetnost je ostala vseskozi enaka in realnost človeka se ni niti malo spremenila.

Bistveno pa se je spremenilo to, da je umetnost v svojem iskanju realnosti ostala mnogo bolj sama kot kadarkoli. Prva jo je na prehodu v porabniško norost začela zapuščati "poklicna" iskalka realnosti - znanost. Znanost je postala velikanski biznis, velikanska poraba, ki jo je bilo v skladu z zakoni porabe nujno optimizirati do čim večjih števil. V tej želji je znanost našla rešitev v ustvarjanju brezštevilnih modelnih "virtualnih" svetov, po katerih je mogoče v brezkončnost brskati in raziskovati brez strahu, da bi se meje posameznih navideznih sistemov kdaj zlile v pregledno in smiselno celoto.

Po drugi strani so k postmoderni osamljenosti umetnikov pripomogli intelektualci (izobraženi, bistri, rahločutni svetovljani brez umetniškega daru), ki so umetnikom stoletja pomagali uveljavljati in braniti utopične projekte pred sivo diktaturo produkcije. V postmoderni dobi, ko je realnost bolj siva od bleščave vsiljenih, navideznih porabniških svetov, pa so se intelektualci množično odvrnili od realnosti, po kateri brska umetnost, in jo zamenjali s sanjsko igralnico bleščočih, plastičnih utopij, ki jih ponuja industrija elektronskih slik. Intelektualci več ne potrebujejo umetnosti, za njihove miselne bravure jim zadošča kič. Še več. Številni intelektualci vidijo svoje osrednje poslanstvo le še v tem, da prvi opazijo vsak pojav novega kiča in ga skušajo čim glasneje predstaviti kot novo, obvezno izkušnjo sveta. Intelektualci tako postajajo akviziterji, ki se ne zavedajo, da za svoje usluge dosti dosti premalo računajo.

Zato tudi moderna poplava vedeževalcev, astrologov, bioenergetikov in podobnih ni nikakršna vrnitev v srednji vek, ampak dobro programiran proces, ki pomaga oblikovati intelektualno šibkejši sloj postsocialističnih porabnikov, da bodo v čim krajšem času pripravljeni kupovati elektronske slike z omrežja interneta. Med postmodernim intelektualcem in postmodernim vedeževalcem ni druge razlike kot v povprečnem inteligenčnem kvocientu ciljnega občinstva. Njuna vloga pa je enaka - akviziterstvo za internet. Kajti internet ni nič drugega kakor velika samopostrežba. Po slovensko - interšpar. In rečeno brez patetike, je sprehajalec po internetu povsem enak sprehajalcu po interšparu, ki poriva pred seboj velikanski nakupovalni voziček in se iskreno čudi, da ima dostop do dvajsetih različnih vrst "corn-flakesa" naenkrat. Če ima naš sprehajalec posebno veselje, lahko z ovitka vsake škatle tudi prebira podatke o sestavi "corn-flakesa" in navodila za uporabo "corn-flakesa" - z internetovsko patetiko bi rekli, da ima dostop do dvajsetih različnih podatkovnih baz. Pa ne lokalnih, da ne bo pomote, ampak mednarodnih podatkovnih baz, kajti nekatere vrste koruznih kosmičev so bile izdelane v Nemčiji, druge v Avstriji, pa v Švici, Franciji, Belgiji, Združenih državah - naš interšparovski heker torej tako rekoč komunicira s celo zemeljsko kroglo in si s svojo komunikacijsko spretnostjo veličastno omogoča preživetje (ali vsaj vsa-

kodnevni zajtrk) v tretjem tisočletju.

Problem interneta je torej, da je njegova realna vrednost komaj omembe vredna, njegova navidezna uporabnost pa neskončna. Vendar je na žalost čas, ko se ob internetu lahko odločimo za realnost, zelo omejen. Ta čas traja točno do hipa, ko se priključimo na omrežje. Če dotlej ne vemo, kaj bi v omrežju želeli najti, je realnost izgubljena, sledi pa živčno blodenje med podobami elektronskega kiča. In nesmiselno odpiranje nepotrebnih in nezanesljivih podatkovnih baz. A kot že rečeno, takrat so stvari že predač, zunaj nadzora, in internetovski srfar se ni več sposoben vprašati, kakšne podatkovne baze pa, vraga, nenedoma tako krvavo rabi za svoje življenje? Ne ga no srat! In zakaj nujno rabi komunikacijo z Japonci, s Švedi, z Etiopci in Američani hkrati? Ne ga srat, še s svojim sosedom spregovori največ pet stavkov na leto, pa je tisto vendar njegov sosed in ne kakšen rumen Kitajec.

Internet je kič, pa nič hudega, če ima kdo veselje z njim, nikomur se ni treba sramovati nagnjenja k takemu ali drugačnemu kiču, po drugi strani pa ni lepo in okusno iz kiča delati odrešujočih ideologij. Zlasti ni lepo za tistega, ki se rad poimenuje s čudnim, arhaičnim izrazom – intelektualec. Sicer pa gre tu zgolj za stvar okusa, pravih posledic za realnost drža intelektualcev tako in tako nima več. In če sem prej zapisal, da postaja umetnost edini rezervat realnosti, je pač treba še pristaviti, da so umetniki obenem edini, ki bodo v prihodnje varovali svoje ogrožene živali in njihove gene pred uničenjem. In to kljub osamljenosti ni slab položaj.